

УДК 94(477)

**Нестор Мизак
(Чернівці)****РЕПРЕСИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ РАДЯНСЬКОГО
РЕЖИМУ В ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ
ТА ОБОРОННІ ДІЇ УПА (1944-1947 РР.)**

У статті йдеться про становище українського населення Північної Буковини у 1944-1947 рр. та боротьбу УПА за Українську Самостійну Соборну Державу.

Ключові слова: УПА, ОУН, курені УПА, боївки УПА, більшовицький режим, арешти, розстріли, депортації, продовольчі контингенти, „стрибки”, НКВС, НКДБ, МДБ.

Відновивши у 1944 р. радянську владу в Чернівецькій області, більшовицький режим спрямував свої зусилля на зміцнення тоталітарної системи, на боротьбу з національно-визвольним рухом ОУН, УПА та створення системи економічного визиску.

Населення Чернівецької обл., особливо її гірської та придністровської частин, вступило у рішучий двобій з радянською каральною системою, присутність якої на землях краю позначилась воєнними та економічними злочинами.

Матеріалом для даної публікації послужили архівні документи окружного проводу ОУН Буковини під керівництвом Василя Савчака, пс. „Сталь”, які пройшли довгий і складний шлях, перш ніж потрапили до рук дослідника.

Ймовірно, доставлені з Буковини підпільним зв'язком на Закерзоння, їх звіди бійці УПА передали на Захід під час свого останнього рейду 1947 р. в американську окупаційну зону Німеччини.

Наступного року невелику публікацію з цих матеріалів під назвою „Буковина в боротьбі” подав часопис „Українська трибуна”, а з нього передрукував Вісник Організації оборони чотирьох свобод України в Нью-Йорку¹.

Згодом цей матеріал став надбанням „Колекції редактора Літопису УПА Петра Й.Потічного про повстанську і протиповстанську боротьбу в Україні. Університет в Торонто. Онтаріо-Канада”.

1992 р. частину матеріалів надруковано у 19-му томі Літопису УПА. Серед них під заголовками „У боротьбі за Українську державу впали”, „Рейди УПА по Чернівецькій області”, „3 дії і боїв УПА та боївок” і останній – „Загинули на полі слави”².

На появу цього видання відгукнувся автор цієї публікації в обласній газеті „Буковина”³.

З фактів, зібраних чинами збройного підпілля ОУН Північної Буковини, висвітлюється жахлива картина російсько-більшовицького терору, який принесли з собою „визволителі” після проходження лінії фронту навесні 1944 р.

В архівних матеріалах з цього приводу зазначено: „...найжахливіші тортури темного середньовіччя зовсім видаються блідими при порівнянні з тими, що їх приніс українському народу московсько-більшовицький поліцейський режим”⁴. Зразу ж після зайняття гірських районів Буковини улітку й у вересні 1944 р. радянські райвійськкомати почали мобілізацію населення на фронт і зустрілися з масовим небажанням буковинців воювати за сталінські інтереси в Європі.

У відповідь органи радянської влади організували облави на чоловіче населення та прилюдні розстріли. У квітні-травні 1944 р. лише у десяти селах Вашковецького р-ну розстріляли 13 чоловіків: 2 квітня 1944 р. у с.Сарафинець Григорія і Василя Сороханів, 20 квітня у с.Станівці – Юрія Руснака (22 р.), 4 травня у с.Вилавче – Миколу Манільського, 16 липня у с.Старі Драчинці – Михайла Казимірика та інших⁵.

Населення краю ховалося в ліси, однак прийняти велику кількість добровольців до новоствореної УПА не вистачало фізичних можливостей, бракувало військових старшин, зброї.

На місцях запанувала невизначеність, як бути далі. Хто переможе у Другій світовій війні? Який політичний лад запанує в Європі після війни?

Щоб підтримати населення у його прагненнях до свободи, боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу, опору радянській тоталітарній системі, яка сіяла смерть і насилля, теренами Буковини у кінці 1944 – на початку 1945 рр. пропагандивними рейдами з передгір'я Карпат пройшли курені й сотні УПА. Серед них Буковинський курінь УПА Назарія Данилюка, пс. „Перебийніс”, який з 20 листопада по 20 грудня 1944 р. пройшов селами Вижицького, Вашковецького, Сторожинецького і Чернівецького р-нів. Повстанці у селах організували віча, на яких розповідали присутнім, за що бореться УПА, роздавали пропагандистські листівки і брошури, брали участь в Богослужіннях, співали революційні і повстанські пісні⁶.

22-27 грудня 1944 р. селами Вижицького і Вашковецького р-нів прорейдував відділ УПА поручника „Лісового”, 23 грудня 1944 – 8 січня 1945 рр. північною частиною бессарабських районів Чернівеччини – Новоселицького, Хотинського, Кельменецького і Сокирянського р-нів – успішно здійснив рейд спецвідділ „Авангард” під командуванням „Павленка” (прізвища не ідентифіковано. – Н.М.)⁷.

Гірською частиною Буковини рейдував також відділ УПА „Сурма” під командуванням „Білого” (прізвище не ідентифіковане), перемаршировувало багато чот УПА під командуванням „Буйтура”, „Буревія” та інших. Усі вони розповсюджували листівки „Звернення до буковинців”, „Універсал” і „Платформа УГВР” та інші пропагандистські видання. Населення радісно зустрічало рідне війсьсько, брало участь у розмовах, годувало і вдягало повстанців тощо.

Слід зазначити, що на територію Буковини через Дністер переходили також відділи УПА з Тернопільської обл., які піднімали бойовий дух буковинців.

У липні 1944 р. біля невеличкого села Зелена Липа Хотинського р-ну заквартирувала сотня УПА Богдана Никорчука, пс. „Тополя”. Але 16 липня 1944 р. буковинські енкаведисти атакували сотню. Повстанці відстрілювались до останнього патрона і в бою загинули 33 упівці⁸.

27-29 листопада 1944 р. селами Брідок, Добринівці, Онут, Топорівці прорейдував Чортківський курінь УПА „Сірі вовки” під командуванням Петра Хамчука, пс. „Бистрий”. Повстанці вступили у кілька боїв. В одному з них убили старшого уповноваженого Чернівецького ОУ НКВС капітана Морозова⁹.

У перших числах лютого на село Баламутівка із Заліщицького р-ну Тернопільської обл. здійснив наскок командир Самооборонного кущового відділу „Калина” (прізвище не ідентифіковане. – *Н.М.*). Повстанці убили 24 енкаведистів, з ними начальника РВ НКВС Мельнікова. „Калина” був підполковником Червоної армії. Перейшов на Тернопільщині до лав УПА й загинув у криївці від власної кулі у с.Щитівці Заліщицького р-ну¹⁰.

У кінці 1944 – на початку 1945 рр. радянські власті зосередили у гірській та рівнинній частинах Північної Буковини значні військові сили, якими прагнули розгромити повстанські загони та локалізувати їх. У відповідь повстанці завдавали їм несподіваних ударів. Так, 18 вересня 1944 р. боївка Василя Савчука, пс. „Лебедь” біля с. Дихтинець Путиського р-ну із засідки обстріляла автомашину обласних чинів НКВС й убила заступника начальника УНКВС м-ра Меньшкіна, заступника начальника УНКДБ м-ра Новожилова, начальника санітарної служби УНКВС капітана Большакова. Завідуючу райздороввідділом Лебедєву захопили в полон. Під час втечі її застрелили¹¹.

Після цієї події 40 енкаведистів зробили наскок на село Дихтинець й арештували Юрка Москаля (44 р.), Власія Бурака (46 р.), Василя Гасюка (52 р.), Василю Чив'юк (54 р.), Аксенію Бурак. Їх загнали до хати, знущалися, поклали ниць і розстріляли чергами з автомата, Бурак Аксенію поранили¹².

17 вересня 1944 р. у с. Старі Драчинці Вашковецького р-ну енкаведисти під час облави застрелили 60-річного селянина Теодора Лакусту і двох його синів, а дружину кинули у підпалену хату за те, що у них раніше квартирували повстанці¹³.

У другій половині січня 1945 р. почалася військова операція збройних сил СРСР у Вижицькому р-ні, яка тривала цілий місяць – до половини лютого. Водночас каральні акції охопили частину сіл Путиського р-ну. Облави тривали вдень і вночі, під час яких відбувались розстріли та палали господарства. Цього місяця енкаведисти спа-

лили на двох невеличких присілках Ракова і Околена сім господарств¹⁴.

У другій половині лютого війська НКВС перейшли у південно-західну частину Путильщини. У блокаді сіл, яка тривала п'ятнадцять днів, брали участь понад 1000 солдатів¹⁵.

Селяни утікали з сіл у глухі ліси або переходили в район сіл Довгопілля, Стебні, Конятин. У другій половині 1945 р. більшовицькі облави плюндрували села Вашковецького р-ну, які були основною повстанською базою Північної Буковини і найкраще зорганізовані. Селами гасали понад 200 кіннотників-енкаведистів, що патрулювали Станівецькі, Костинські і Кабинські ліси¹⁶.

17 березня 1945 р. перші спецгрупи облавників прибули в Заставнівський р-н. У с. Вікно розквартирувалось 200 солдатів, Веренчанці – 300, Заставні – 300. З 20 березня додаткові сили дислокувались у селах Боянчук, Горошівці, Добринівці. Облави у районі тривали до половини квітня. Найбільше були тероризовані села Брідок, Боянчук, Василів, Вербівці, Дорошівці, Добринівці, Кадубівці, Кучурів Малий, Товтри, Онут та інші¹⁷.

Спокійніше було тільки у Садгірському р-ні. Райвідділ НКВС тут обходився своїми силами. Лише 24 березня понад 100 енкаведистів зі „стрибками” провели облаву на села Васловівці, Раранче, Ширівці, Шубранець.

Після третього звернення від 19 травня 1945 р. уряду УРСР до повстанців виходити з повинною радянські каральні сили знову звернули увагу на Вашковецький р-н, а 3-го липня 1945 р. 500 солдатів військ НКВС влаштували облаву на с. Банилів-над-Серетом Сторожинецького р-ну та прочісували навколишні ліси у відповідь на ліквідацію упівцями лісопильного заводу в Берегометі.

10-12 липня 1945 р. советські війська влаштували чергову облаву на села Дорошівці, Брідок, Товтри та Вікно у відповідь на ліквідацію повстанцями горілчаних заводів на Буковині. В облаві брали участь понад 400 енкаведистів¹⁸.

У липні-серпні 1945 р. більшовики застосували для облав у Кіцманському і Садгірському р-нах перехідні війська 4-го Українського фронту. Однак результативність фронтових військ у боротьбі з УПА була мінімальною. Солдати не хотіли воювати з власним народом¹⁹.

Початок осені 1945 р. позначився новітнім наступом енкаведівських сил на повстанські терени Північної Буковини. 24 вересня півтисячі солдатів прочісували села Заставнівського р-ну: Василів, Дорошівці, Товтри. 30 вересня 300 енкаведистів блокували Сторожинецький ліс.

У ході каральних операцій енкаведівських сил у Путиському, Вашковецькому і Вижицькому р-нах у 1944-1945 рр. було розстріляно 75 осіб²⁰. Так, 25 травня 1944 р. у с.Чорторія Вашковецького р-ну розстріляли Теодора Лукіячука, 5 липня у с.Бережниця – Василя Андрюка (18 р.), 8

вересня у с.Дихтинець Путильського р-ну – Власія Бурака (46 р.), 27 жовтня 1944 р. у с.Малятинці Кіцманського р-ну – Леонтія Іванюка (60 р.), Якова Максимовича (43 р.), 8 грудня у с.Розтоки Вижицького р-ну – Юрія Вівчука (48 р.), Миколу Том'юка (60 р.) з дружиною Марією і т.д.

26 грудня 1945 р. у с.Чуньків Заставнівського р-ну оперуповноважений МКДБ Кулик пиячив у селянина Івана Попела, а потім застрелив його п'ятирічну дитину²¹.

Захоплених у полон упівців з метою залякування населення прилюдно вішали на змайстрованих шибеницях і деревах. З листопада 1944 р. по квітень 1945 р. зафіксовано 12 повішань, але таких фактів насправді було значно більше.

Так, 1 листопада 1944 р. енкаведисти повісили двох повстанців у с. Шубранець, двох у Ленківцях і двох на шосе Чернівці-Снятин, 13 січня 1945 р. повісили загиблих повстанців „Романа” і „Сулиму” у с.Стара Жадова Сторожинецького р-ну, 8 березня 1945 р. у с.Зеленів Вашковецького р-ну станичного Івана Миколайчука, пс. „Меч” у центрі села, а тіло сотенного Дмитра Карапки, пс. „Боярин” із с.Киселиці Путильського р-ну розіп'яли на стіні будинку у Путилі.

Населення краю зазнало від радянських властей потоптання і приниження людської гідності й у формі гвалтувань дівчат і жінок. Наприклад, 14 квітня 1944 р. лейтенант НКВС згвалтував дівчину Калину М. із с.Ревне Чернівецького р-ну, 6 травня 1944 р. більшовицькі партизани у с.Карапчів Вашковецького р-ну згвалтували Ольгу З. (24 р.) і Ольгу Я. (24 р.). У с. Комарівці Сторожинецького р-ну капітан НКВС Безруков згвалтував Марію Б. За короткий проміжок часу зафіксовано 7 таких випадків²².

У ході облавних дій партійно-господарський актив та війська нещадно грабували селянські господарства. Приміром, у с. Мега Вижицького р-ну у другій половині 1945 р. енкаведисти пограбували: у селянина Бердника – 6 овець, Шемберка – теля, Боднарашека і Грабка – по 4 вівці, Іллі Фраюка – 2 вівці, 1 корову, Олексія Кретора – 4 цнт картоплі. У с. Банилів Сторожинецького р-ну у Костянтина Гакмана забрали корову. 25 серпня 1946 р. радянські прикордонники накинулись на Хрещатицький монастир і хотіли пограбувати його, але ценці зчинили крик і грабіжники відступили²³.

За приблизними даними, вимальовується жахлива картина радянських грабунків населення. Так, з 15 вересня 1945 р. по 31 березня 1947 р. у селах Вижицького, Вашковецького, Заставнівського, Кіцманського і Сторожинецького р-нів вчинено 106 тотальних грабунків²⁴.

Окрім пограбувань, каральні акції супроводжувались спалюванням господарств. У 1944-1946 рр. людські оселі горіли кожного дня. З липня 1944 по 24 вересня 1946 рр. карателі спалили до тла у вищезгаданих р-нах 63 селянські господарства, 12

грудня 1944 р. спалено 5 господарств у с.Плоска Путильського р-ну, згоріли господарства Михайла та Костя Стефураків на присілку Бозна с. Розтоки Вижицького р-ну, 24 грудня 1944 р. спалено господарства Григорія, Михайла і Теодора Дощука у с. Зеленів Вашковецького р-ну²⁵. 28 лютого 1945 р. у с.Іспас Вижицького р-ну енкаведисти запалили господарство Михайла Труфіна. Його дочку припнули косами до лави і залишили в палаючій хаті. Зв'язаного 70-річного батька також кинули у вогонь і вони обоє згоріли²⁶.

У цей же період радянські власті приступили до злочинного вирубування буковинських карпатських пралісів. Тисячі гектарів виплеканих століттями лісів перетворено в пустирі. Для здійснення рубки лісу були направлені червоноармійці. Наприклад, Берегометські ліси плондрували 1000 солдатів-лісорубів, Виженські – 600, Жадівські – 40, Карапчівські – 40, Мигівські 400 і т.д. Разом у цих та інших лісах працювало 2740 червоноармійців-лісорубів²⁷. Червоноармійські маси не отримували солдатських пайків. Кинуті напризволяще, вони нещадно грабували і тримали у страхові й покорі усі навколишні села.

Найпоширенішими стали суцільні арешти селян з метою позбавлення краю повстанського активу, моральної і матеріальної підтримки визвольних сил народом. Людей арештовували з різних причин, найперше рідних і близьких учасників визвольної боротьби. Хапали різних за віком – від малолітніх до людей поважних років і судили до 10, 15, 25 років концтаборів, частину з них розстрілювали.

Характерно, що арештів та ув'язнень зазнавали навіть учителі зі східних областей України, направлені на Буковину з метою виховання шкільної молоді у ленінсько-сталінському дусі. Зустрівшись з суворою дійсністю у краї, вчителі-східняки ставали прибічниками ОУН, УПА.

5 жовтня 1946 р. у с.Лукавець Вижицького р-ну енкаведисти схопили учителів з СУЗ Павліну Мальовану і Марію Масловську, 5 грудня цього року арештували учителя в с. Мусорівка Заставнівського р-ну²⁸.

Не минали кари і т.зв. „стрибків”. Насильно втягнені до каральних структур НКВС, частина з них не хотіла воювати проти односельців. Таких влада судила за „дволичність”. Арешти відбулися у селах Черногузи, Іспас, Карапчів, Вилавче, Нижні Станівці, Михальча та інших. У Нижніх Станівцях у результаті переперевірочних дій НКВС із 70 „стрибків” залишилося тільки 12, у Карапчеві з 32 – 14 і т.д.²⁹

Арештовані в тюрмах зазнавали надзвичайно важких катувань. Часто хапали дівчат, знаючи, що вони виконували функції зв'язкових, санітарів УЧХ. В тюремних камерах до них застосовували найвитонченіші катування, а після гвалтували. Так, під час арешту Вероніки Г. із с. Жадова її

після допитів у Сторожинецькій тюрмі згвалтувало підряд 8 енкаведистів.

Чи не найбільших арештів зазнали селяни Вашковецького району. З 10 квітня 1944 р. по 30 січня 1946 р. за неповними даними в районі арештували майже 300 мешканців, з них понад 80 жінок і дівчат. У Вижницькому р-ні з грудня 1945 р. – 46, з них 19 жінок, у Заставнівському – 258 і серед них 110 жінок та дівчат, у Садгирському – 138, у Кіцманському – 86 і т.д. Лише в одних Ленківцях Садгирського р-ну у березні-липні 1944 р. арештовано 70 осіб [14, с. 19].

Разом за неповними підрахунками у 1944-1946 рр. з Вашковецького, Вижницького, Заставнівського, Кіцманського, Путильського, Садгирського, Сторожинецького і Чернівецького р-нів ув'язнено близько 1000 осіб, з них 271 жінок і дівчат³⁰.

Поруч з арештами радянські власті застосовували на Буковині депортації. Ця форма каральних акцій на Буковині мала ту саму мету, що й арешти. Перші депортації почалися з квітня 1944 р. Радянська влада вивозила у віддалені райони СРСР усіх, хто висловлював найменше невдоволення порядками нового окупаційного режиму. Під час депортацій майно вивезених повністю конфісковувалось на користь держави, будинки розбирались або навіть спалювались.

Характерно, що вивозили мешканців, не тільки пов'язаних з визвольним рухом, але й зовсім не причетних до нього. За неповними підрахунками, найбільше вивезено селян з Вашковецького р-ну, найширше охопленого полум'ям повстанського руху. Так, з 20 квітня 1944 р. по 16 квітня 1946 р. з цього району вивезено 232 особи, з них 115 дітей, з Кіцманського р-ну з 30 грудня 1944 р. по 4 березня 1946 р. депортовано 136 осіб, з них 84 дитини. Разом з Вашковецького, Вижницького, Заставнівського, Кіцманського, Садгирського, Сторожинецького і Путильського р-нів вивезено лише за два неповних роки 543 особи, з них 244 дитини, що складало майже 45 відсотків від дорослого населення і які могли стати потенційними борцями за волю України в майбутньому³¹.

З листопада 1944 р. радянці, прикриваючись гаслами відбудови народного господарства, на каторжну працю у вугільні шахти Донбасу почали виловлювати й дівчат. У Заставнівському р-ні с. Дорошівці отримало рознарядку на 20 дівчат, Брідок – 18, Добринівці – 17, Репужинці – 25. У Кіцманському р-ні с. Валява 5 серпня 1944 р. отримало завдання відправити 30 дівчат, Давидівці – 16, Кліводин – 25, Оршівці – 40. Разом села Заставнівського, Вижницького, Сторожинецького, Садгирського р-нів мали відрядити 587 дівчат³².

НКДБ постійно міняв тактику щодо повстанців, які явилися з повинною. Їх не судили, а доручали навіть керівні посади в районі. Так, колишньому сотенному бунчужному „Іскрі” дали посаду інспектора райфінвідділу із зарплатою 450 крб.

Чотоваго „Чумака” поставили на пост секретаря в районному суді із зарплатою 400 крб.³³

Починаючи з весни 1944 р., влада постійно обкладала буковинські села важкими продовольчими контингентами. Населення ховало хліб, але районні карателі під час облав з довгими залізними щупами знаходили його і реквізували. Контингент збільшили до таких розмірів, що у селах Багна, Черешенька, Лукавці, Майдан Вижницького р-ну почався голод³⁴, а селян, які не в силі були виконати поставки, арештовували. Хто не виконував поставки м'яса і молока, штрафували: за незданий 1 кг м'яса – на 20 крб, 1 літр молока – на 10 крб.

Населення почало збирати у лісі жолуді, сушило їх, додавало трохи тертої бараболі і муки і так пекло коржі. Як наслідок, від надмірних хлібоздач у бессарабських селах Хотинського, Герцаївського і Садгирського р-нів люди почали опухати від голоду³⁵.

У грудні 1946 р. більшовики здійснювали „зачистку” сіл області від „хліба”. У результаті в Топорівцях від голоду опухло 100 осіб, у Чорнівці понад 80. Люди не витримали радянського глуму і вбили у Топорівцях вартового біля збіжжя. Наступного дня до села приїхав старший лейтенант МДБ Оздов і почав арешти непокірних³⁶.

Від голоду й холоду, незадовільного стану медичного обслуговування на Буковині розповсюдилась епідемія тифу. Хвороба вражала селян і повстанців. Припущення, що енкаведисти розповсюджували в краї заражені вірусом тифу заштрики (уколи).

У грудні 1946 р. більшовицька влада розгорнула в селах області виборчу кампанію до Верховної Ради УРСР, ці вибори мали відбутися 9 лютого 1947 р. Щоб знейтралізувати повстанські виступи, складали у селах списки заручників, яких мали арештувати або депортувати на випадок повстанських дій. Приміром, 25-26 грудня 1946 р. із с.Рогізна Садгирського р-ну до райвідділу МДБ викликали Миколу і Степана Федорюків, Теодора Шемчука, Павла Майданського, Павла Короля та інших, щоб ті гарантували у селі спокій³⁷.

В умовах виборчої кампанії гарнізони НКДБ контролювали підготовку і хід виборів на дільницях. У ці місяці влада відмовилась від масових облав, а проводила їх проти сіл і районів, де, як вони вважали, розташовані керівні центри збройного підпілля ОУН. Найпоширеніших акцій зазнали села Вижницького і Путильського р-нів. Емдебісти проводили операції у найвіддаленіших хуторах і присілках.

У Чернівецькому р-ні облави відбулись у с.Великий Кучурів, Вижницькому – на Майданських хуторах. Сюди прибуло понад 150 прикордонників, де квартирували до кінця березня 1945 р. У Кіцманському р-ні війська розташовувались у Кліводині – 15 солдатів, Южинці і Борівцях – по 13, Кіцмані – 130 автоматників³⁸.

У другій половині 1946 р. радянські війська готувалися до блокади краю у зимових умовах. На територію прикарпатської частини Буковини перекинули знову свіжі сили. Гарнізони зупинились у селах Вашковецького р-ну (Банілів – над Черемошем, Майдан, Нижні Станівці, Спаська, Глинниця, Майдан Лукавецький), Вижницькому (Вижниця, Берегомет), Сторожинецькому (Стара Жадова, Панка, Банілів Волоський), Чернівецькому (Великий Кучурів, Михальча, Стрілецький Кут) та інших селах³⁹. За даними повстанських розвідників, у вересні 1946 р. на території Чернівеччини діяло 1700 солдатів внутрішніх військ. Основною формою їхньої діяльності були засідки, патрулювання і всебічне вивчення місцевих теренів. Посилилось нав'язування сексотської агентури.

НКВС почав в області паспортизацію та реєстрацію усіх громадян, котрі якимось чином скомпрометували себе. Водночас райвійськкомати почали призивати до Червоної армії річників 1919-1924 рр., які не були на фронті, і всіх з 1924 по 1928 р.н. Деякі юнаки саботували призов і не з'являлися у воєнкомат. Годі власті направили в район підрозділи конвойної міліції і ті супроводжували молодь до призначених пунктів⁴⁰.

На початку березня 1947 р. до Кіцманського і Заставнівського р-нів прибули додаткові сили червоних військ, які розташувались: у Юрківцях – 60 солдатів, Товтрах – 40, Веренчанці – 40, Вікні – 60, Шубранці – 100 під керівництвом начальника РВ МВС капітана Стрекозова. У Садгірському р-ні зупинилась група карателів кількістю 80 армійців під командуванням оперуповноваженого ст.лейтенанта Вдовенка⁴¹.

Загальну картину злочинів тоталітарної системи доповнювали провокаційні загони НКВС-НКДБ-МДБ, діяльність яких зафіксована з квітня 1944 р. Маючи завдання поширювати серед населення страх і недовіру до визвольних сил ОУН, УПА, вони чинили найжахливіші дії. Проте їхня діяльність на початковій стадії боротьби УПА була малорезультативною. Повстанська жандармерія та Служба безпеки ОУН їх дії швидко розконспірувала й повідомляла населенню. Лише після важких втрат УПА 1945 р. і на початку 1946 р. провокації „псевдобоївки” активізувалися убивствами невинних жертв та підпалами господарств. Так, 3 лютого 1946 р. у с.Слобідка Комарівська Сторожинецького р-ну переодіті під повстанців „стрибки” спалили хату Олени Васильчихи й пустили чутку, що то вчинили повстанці. 17 травня у с.Багна Вижницького р-ну група перевдягнених енкаведистів різними методами провокувала населення, 20 травня у с.Розтоки Вижницького р-ну група перевдягнених емдебістів пограбували під виглядом повстанців стайні на полі Кінашка, 6 вересня у с.Мариничі Путильського р-ну повстанці арештували банду грабіжників на чолі з ватажком Юрієм Скиданом (27 р.). Вони зізнались, що

діяли спільно з провокаційною групою НКВС. Бандитів розстріляли у центрі села й залишили протокол допиту. 28 вересня у с.Усть-Путила Путильського р-ну переодягнуті енкаведисти арештували Дмитра Паралюка і він пропав безвісти⁴².

Однак ні масові розстріли, ні арешти, депортації, облави, засідки та обшуки сіл каральними органами СРСР не припиняли супротиву визвольних сил ОУН, УПА радянській тоталітарній системі. З кінця 1945 р. повстанці Північної Буковини завдавали ударів по ворогу вже не сотнями і чотами, а в основному боївками та окремими атентатниками. Уміло маневруючи, вони виходили з-під зони контролю червоних й завдавали ударів по ворогу там, де він їх найменше очікував. Буковинські боївки УПА „Когута”, „Сагайдачного”, „Юрся”, „Галагана”, „Скригуна”, „Павленка”, „Чумака” та інші за приблизними підрахунками у 1944-1947 рр. здійснили 244 виступи, під час яких зліквідували понад 536 членів окупаційного партійно-господарського активу та посібників, захопили 299 різних одиниць зброї⁴³.

Однак у надзвичайно важких умовах боротьби повстанці Північної Буковини зазнавали важких втрат у кадрах. За 1944-1946 рр. загинуло 56 досвідчених діячів, організаторів ОУН, командирів загонів УПА. Серед них 19 з Вашковецького р-ну, 12 – з Путильського, по 7 – з Вижницького, Заставнівського, Кіцманського р-нів⁴⁴. Загинув окружний провідник Чернівецької обл., колишній член проводу ОУН Одещини Михайло Кіндзірський, пс. „Скригун”, організаційний референт Буковинського проводу ОУН – Олександр Домчук, пс. „Петренко”, пропагандистський референт Буковинського проводу ОУН Іван Лесів, пс. „Олег”⁴⁵. Впали повітовий референт Вижниччини „Галаган”, організаційний референт надрайонного проводу Чернівеччини „Левко”, родом з Одещини, сотенний політвиховник „Сергієнко”, родом з Вінниччини⁴⁶. Загинули районні провідники ОУН, референти СБ, станичні, кур'єри та інші представники повстанського активу Буковини і всі ці втрати вже ніхто не міг поновити.

Підсумовуючи прорепресивну діяльність радянського тоталітарного режиму на Північній Буковині, відзначимо його надзвичайну жорстокість нарівні з німецькими нацистськими порядками в Україні 1941-1944 рр.

Після закінчення Другої світової війни у 1945 р. війна СРСР проти Західної України продовжувалась методами „спаленої землі”. Лише проблема забезпечення колгоспів дармовою робочою силою зупинила радянський режим перед планами тотального винищення краю від українського населення.

Патріоти ОУН, УПА хоч і чинили відчайдушний збройний опір ненависній радянській системі, але сили були нерівні. Знищивши соціальну базу підтримки визвольного руху та основні сили і

структури ОУН, УПА, радянський режим з 1947 р. почав неспинно зміцнювати свої позиції і закріплюватися в краї.

¹ Буковина в боротьбі / Вісник. Орган Організації Оборони Чотирьох Свобод України (ООЧСУ). – 1948. – квіт. – С.28-29.

² Літопис Української Повстанської Армії. – Торонто, 1992. – 360 с. Том 19. Книга друга: Спомини, статті та видання історично-мемуарного характеру. 3. Мизак Нестор. Рефлексії на 19-й том Літопису УПА // Буковина. – 1993. – С.249-282.

³ Мизак Нестор. Рефлексії на 19-й том Літопису УПА // Буковина. – 1993. – 13 листоп.

⁴ Енкаведистські звірства // Колекція документів редактора Літопису УПА Петра Потічного про повстанську боротьбу в Україні. Університет в Торонто. Онтаріо. – Канада. – С.32. (Далі: Енкаведистські звірства.).

⁵ Там само. – С.22-34.

⁶ Рейди УПА по Чернівецькій області // Там само. – С.55]

⁷ Там само. – С.55-56.

⁸ Мизак Нестор. За тебе, свята Україно. Південне Надзбруччя у визвольних змаганнях ОУН-УПА. – Чернівці: Буковина, 1998. – С.112-113.

⁹ Мизак Нестор. Курінний УПА „Бистрий” України Герой. – Чернівці-Торонто: Букрек, 2007. – С.58, 60-64.

¹⁰ Мизак Нестор. За тебе, свята Україно. Заліщицький повіт у визвольній боротьбі ОУН, УПА. – Чернівці: Золоті литаври, 2002. – Книга третя – С.149.

¹¹ Енкаведистські звірства. – С.33.

¹² Там само. – С.34.

¹³ Там само.

¹⁴ Облави і засідки // Там само. – С.2-3.

¹⁵ Там само.

¹⁶ Там само. – С.3.

¹⁷ Там само.

¹⁸ Там само. – С.4.

¹⁹ Там само.

²⁰ Енкаведистські звірства. // Там само. – С.32-41.

²¹ Там само. – С.39.

²² Там само. – С.32-41.

²³ Бандитські грабежі // Там само. – С.44.

²⁴ Там само. – С.41-45.

²⁵ Палення господарств // Там само. – С.48.

²⁶ Енкаведистські звірства. // Там само. – С.37.

²⁷ Вирубка лісів // Там само. – С.51.

²⁸ Арештування // Там само. – С.27.

²⁹ Вивезення // Там само. – С.1.

³⁰ Арештування. – С.18-32.

³¹ Вивезення. – С.12-18.

³² Вивози на примусові праці в Донбас // Там само. – С.50.

³³ Вивезення // Там само. – С.2.

³⁴ Там само.

³⁵ Звіт за листопад 1946 р. // Там само. – С.1.

³⁶ Звіт за місяць грудень 1946 р. // Там само. – С.1.

³⁷ Там само.

³⁸ Інформаційний звіт за місяці січень, лютий, березень 1947 р. // Там само. – С.1.

³⁹ Інформаційний звіт за вересень 1946 р // Там само. – С.1.

⁴⁰ Інформаційний звіт за вересень 1946 р. // Там само. – С.2.

⁴¹ Інформаційний звіт за місяці січень, лютий, березень 1947 р. // Там само. – С.2.

⁴² Енкаведистські провокації // Там само. – С.45-47.

⁴³ Дії і боїв УПА та боївків // Там само. – С.58-71.

⁴⁴ Загинули на полі слави // Там само. – 75-77.

⁴⁵ Загинули на полі слави // Там само. – С.1.

⁴⁶ У боротьбі за Українську державу впали // Там само. – С.75.

Summary

*Nestor Myzak
(Chernivtsi)*

Repressive Activity of the Soviet Occupation Regime in the territory of the Northern Bucovina and Defense Actions of the UPA (1944-1947)

The article deals with the life of the Ukrainian people in the Northern Bucovina under the Soviet occupation (1944-1947) and the UPA struggle for the independence of Ukraine.

УДК: 75(71)(092)

*Світлана Герезова
(Чернівці)*

УКРАЇНСТВО ВАСИЛЯ КУРИЛИКА КРІЗЬ ПРИЗМУ ЙОГО МИСТЕЦЬКОЇ ТВОРЧОСТІ

У статті йде мова про канадського художника з буковинським корінням В.Курилика, який у своїй мистецькій творчості підтвердив причетність до України та її культури і зробив власний, неоціненний внесок у підняття української національної культури на найвищі вершини світової.

Ключові слова: еміграція, „українські піонери”, українська культура, українство, етнічна самобутність, національна ідентичність, митець, картини, композиція, мистецька спадщина.

Для України, яка йде по шляху формування національної держави, вкрай важливо зберегти власну культурну ідентичність і ефективно вести інтеркультурний діалог. Тут доцільно навести слова Івана Дзюби, який вказуючи на взаємозалежність та глибоку „взаємопроникненість” політичної, соціальної, економічної і культурної сфер розвитку суспільства, акцентує увагу на тому, що „майбутнє України вирішуватиметься саме у сфері культури”. Адже „саме в культурі, насамперед у духовній культурі, дістають остаточну „санкцію”, як і гарантію історичного тривання, національна суб’єктність, національна ідентичність, національний розвиток”. Лише здобутки культури здатні зберегти свою актуальність для всіх поколінь людства і таким чином брати участь у постійному відтворенні образу людства¹. Тільки в